

Bevezetés

A XX. századi és az ezredfordulót követő kriminológiai és kriminálpolitikai diskurzusban a prevenciós szemlélet és a bűnmegelőzési törekvések egyre növekvő népszerűségének lehetünk tanúi. Ebben a folyamatban kiemelkedő szerep jut a harmadlagos megelőzés¹ cél- és eszközrendszere fejlődésének. Utóbbi terület relevanciáját az a kriminológiai alapvetés adja, amely szerint a bűncselekmények túlnyomó részéért a bűnelkövetők egy szűk, jól körülhatárolható csoportja felelős², és a bűnismétlők köre itt még korántsem ér véget. A bűnismétlés megelőzése olyan stratégiai fontosságú feladat, amely tértől és időtől függetlenül komoly terheket ró a társadalomra, és különösen a büntető igazságszolgáltatási rendszerre. A speciális prevenció problémája tehát örök, a célját szolgáló eszközök preferenciája azonban koronként változik. Bár a XX. század végén az egymással versengő speciálprevenciós irányok közül a punitív eszközök – a semlegesítés és a speciális elrettentés – kerültek ki győztesen³, az utóbbi évek hazai és nemzetközi fejleményei a korrekcionalizmus és a reintegrációs célkitűzések viszonylagos erősödésére utalnak.

Könyvem alapjául szolgáló disszertációmban a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 79. §-a által a büntetés egyik céljaként nevesített különös megelőzéssel, mégpedig annak korrekcionista irányával foglalkoztam, összekapcsolva azt az úgynevezett dezisztencia⁴ jelenségével. A dezisztenciakutatás ugyanis nemcsak újszerű szemléleti keretet nyújt a témakörhöz, hanem értékes empirikus eredményekkel egészíti ki annak ismeretanyagát. Az elérendő cél a dezisztencia kell hogy legyen, amely folyamatba a megsértett jogrend helyreállítását és a megtorlást szolgáló büntetőjogi szankciók mellett a speciális prevenciót célzó egyéb intézkedéseknek, beavatkozásoknak is szervesen illeszkedniük kell. A fejlődés zálogát véleményem szerint a hazai és nemzetközi jó gyakorlatok tapasztalatainak figyelembevétele, az azok alapjául szolgáló ismeretek elsajátítása, valamint további empirikus kutatások lefolytatása jelentik.

A téma aktualitását és jelentőségét elsősorban a hazai börtönnépesség számának a 2010 után tapasztalható növekedése⁵ adta, amely nemcsak a büntetés-végrehajtási intézetek túlszűfolttsága⁶ és az ezáltal egyre súlyosabbá váló börtönártalmak miatt aggasztó, hanem mert e tendencia egyben azt is jelenti, hogy egyre több börtönviselt ember reintegrációjának biztosítása válik szükségessé. A költséghatékonyság szempontja mellett ugyanis a társadalmi felelősség és az igazságosság elve is azt követeli meg, hogy a tisztán punitív szemlélet helyett gondoskodjunk a bűnelkövetővé vált embertársaink társadalomba történő visszavezetéséről. A bűnismétlés megelőzése persze nemcsak a zárt intézetekben elhelyezett bűnelkövetők tekintetében fogalmazódik meg feladatként a büntető

---

¹ Harmadlagos megelőzésen a bűnismétlés megelőzését értem.

² Lásd például Tracy, P. E. – Wolfgang, M. – Figlio, R.: *Delinquency Careers in Two Birth Cohorts*. Plenum, New York, 1990

³ Borbíró A.: *Kriminálpolitika és bűnmegelőzés a késő-modernitásban*. Doktori értekezés. ELTE ÁJK, Budapest, 2011, 124. o.

⁴ Dezisztencián a bűnelkövetéssel való felhagyás, a bűnelkövetői karrierből való kilépés folyamatát értjük.

⁵ A *Börtönstatisztikai Szemle* 2018/1. szám adatai szerint „a fogvatartotti populáció átlagos létszáma a 2010 és 2014 közötti időszakban folyamatosan növekvő tendenciát mutatott, mely az elmúlt években némileg megtorpanni látszik”. <https://bv.gov.hu/sites/default/files/BvOP/Kiadvanyok/Bortonstatisztikai%20Szemle%202018%201.pdf>

⁶ A *Börtönstatisztikai Szemle* 2018/1. szám adatai szerint a hazai büntetés-végrehajtási intézetek átlagos telítettségi mértéke 2014-ben tetőzött 143 százalékon. Az azóta végrehajtott férőhelybővítések, illetve az átlaglétszám csökkenésének a hatására az átlagos telítettség 2017-ben 129 százalékra esett vissza, amely csak egy százalékponttal haladja meg ugyan a 2010. évi adatot, de még mindig nagyon magas.

igazságszolgáltatási rendszerben, hanem az alternatív, illetve a közösségi szankciók⁷ vonatkozásában is. A pártfogó felügyelet mint közösségi szankció különös relevanciával bír a harmadlagos megelőzés szempontjából. Sok, a büntetés-végrehajtási intézetből szabadult elkövető pártfogó felügyelet alá kerül, illetve ez az intézkedés próbára bocsátáshoz, feltételes ügyészi felfüggesztéshez, felfüggesztett szabadságvesztéshez, javítóintézetből való ideiglenes elbocsátáshoz és jóvátételi munka elrendeléséhez is kapcsolódhat, mégpedig a bűnismétlés megelőzése és az elkövető társadalmi integrációjának elősegítése érdekében.

Ma már a harmadlagos megelőzés területén is egyre inkább a bizonyítékokon alapuló módszerek alkalmazásának követelménye érvényesül. Ahhoz, hogy hatékony prevenció eszközök vethessünk be a bűnismétlés megelőzése céljából, ismernünk kell azokat a tényezőket, amelyek összefüggést mutatnak a kriminalitással, illetve a dezisztenciával, és amelyek potenciálisan befolyásolhatók. A bűnismétlés megelőzése, a bűnelkövetők kezelése nem nélkülözheti a kriminológia, a pszichológia, a szociológia és a többi társdiszciplína elméleti és empirikus ismeretanyagát, hiszen önmagában a büntetőjog nem alkalmas e feladatra. A büntetés csupán az egyik lehetséges eszköze a prevenciónak⁸, és a későbbiekben hivatkozott hatékonyságvizsgálatok eredményei tükrében nem feltétlenül a legeredményesebb. A büntetőjogi felelősség megállapítását mindazonáltal többnyire⁹ szükségszerűen követi valamilyen büntetés, így a harmadlagos prevenció legfontosabb letéteményese a büntető igazságszolgáltatási rendszer. A büntetések jövőbeli viselkedésre gyakorolt hatásaival is foglalkozni kell tehát, különös tekintettel azok tartalmára, nevezetesen a bűnismétlés megelőzését célzó gyakorlatra.

Az imént megfogalmazott célok elérése megkívánja, hogy minél átfogóbb és az adott társadalmi-kulturális közegre specifikus ismeretekre tegyünk szert a bűnismétléssel összefüggő kockázati és védő tényezők, valamint a dezisztenciát támogató tényezők vonatkozásában. Magyarországon azonban mind a kutatások, mind az elméleti és empirikus eredmények tanulságainak gyakorlatba történő átültetése terén hiányosságok tapasztalhatók. Bár a hazai büntetés-végrehajtás reintegrációs lehetőségeivel és tevékenységével kapcsolatban szerencsére egyre több kimagasló színvonalú tanulmány jelenik meg¹⁰, azonban csak kevés hazai kutatás foglalkozott a bűnelkövetés és a bűnismétlés¹¹ kockázati és protektív tényezőivel¹², a bűnelkövetésből való kilépésnek pedig, néhány összefoglaló tanulmányt¹³ leszámítva, nincs is irodalma. Magyarországon a dezisztenciakutatás még

---

⁷ Az alternatív szankciók tág fogalmán szabadságelvonással nem járó szankciókat értünk, amelyek célja a börtönépesség csökkentése. A közösségi büntetések nemcsak a szabadságvesztés alternatíváit jelentik, hanem a közösségi forrásoknak a szankció végrehajtásába történő bevonását is feltételezik.

⁸ Sherman, L. W. – Gottfredson, D. C. – MacKenzie, D. L. – Eck, J. – Reuter, P. – Bushway, S. D.: What works, what doesn't, What's promising. A report to the United States Congress. National Institute of Justice, Washington, DC, 1997, ch. 2, p. 2. <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/Digitization/165366NCJRS.pdf>

⁹ Kivéve a diverziós megoldások alkalmazása esetén.

¹⁰ Lásd például Albert F. – Biró E.: A sikeres reintegráció. In: Albert F. (szerk.): Életkeretek a börtönön innen és túl. Szubjektív reszocializációs esélyek. MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, Budapest, 2015, 143–166. o. https://szociologia.tk.mta.hu/uploads/files/2015/albert_borton.pdf

¹¹ A visszaeső bűnözésről lásd Patera Antal és Tavassy Tibor idevonatkozó munkáit.

¹² Lásd például Kerezi K. – Kó J.: Normasértés vagy jogkövetés. Fiatalokú fiúk kriminológiai vizsgálata. OKRI–ELTE ÁJK, Budapest, 2013; Solt Á.: Peremen billegő fiatalok. Veszélyeztető és kriminalizáló tényezők gyermek- és ifjúkorban.” Doktori (PhD) disszertáció. Kézirat, Budapest, 2012; Solt Á.: Támogató és gyengítő faktorok a kriminális érintettség kialakulásában. In: Borbíró A. – Kerezi K. (szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve I. 2009, I. rész, 5. fejezet, 5.1. alfejezet, 313–328. o.

¹³ Lásd például Molnár J.: A bűnöző életmód feladása. In: Tóth K. (szerk.): Emlékkönyv Dr. Cséka Ervin egyetemi tanár születésének 70. és oktatói munkásságának 25. évfordulójára. JATEPress, Szeged, 1992, 355–375. o.; Szabó J.: A bűnözői karrierből való kilépés kutatásának aktuális kérdései. Magyar Rendészet, 2011/1., 23–48. o. [2011a]; Szabó J.: Fókuszban a kilépés: „Hogyan térnek jó útra a bűnelkövetők?” Belügyi Szemle, 2011/7–8., 62–83. o. [2011b]

gyerekcipőben sem jár, és bár módszertani szempontból kétségkívül sok nehézséggel jár a kilépés tanulmányozása, a nemzetközi eredmények és tapasztalatok komoly érvként szolgálnak az itthoni kutatások megkezdése mellett. A hazai harmadlagos megelőzési gyakorlat vizsgálata és a külföldi szakirodalommal történő egybevetése fontos kiindulópontja lehet e kutatásoknak. E monográfia utóbbiakhoz kíván hozzájárulni a bűnisméltés megelőzésével kapcsolatos ismeretek összefoglalása és az empirikus eredmények gyarapítása révén, mégpedig a hazai kriminológiában viszonylag újszerű megközelítésnek tekinthető dezisztenciakutatás eredményeit és értelmezési keretét is segítségül hívva.